

עופר שיף הציונות של המנוצחים: המסע של אבא הלל סילבר אל מעבר ללאומיות

תל אביב, רסלינג, 2010

חיים א' וקסמן

החוג לסוציולוגיה ומדעי היהדות, אוניברסיטת רטגרס ומכון ון ליר בירושלים

בעת האחרונה העלו כמה חוקרים מתחום מדעי החברה וכמה עיתונאים את הטענה כי יהודי אמריקה הולכים ומתרחקים מישראל. טענה זו עוררה עניין רב הן בישראל והן בארצות הברית,¹ אך כמעט איש לא הצביע על ההתרחקות של ישראל מיהדות אמריקה. אפשר היה לצפות שישראל תנקוט צעדים של ממש כדי להתקרב ליהדות ארצות הברית מאחר שזו הקהילה היהודית הגדולה והחשובה ביותר בתפוצות – אוכלוסיית כמעט זהה בגודלה לאוכלוסייה היהודית בישראל, ויהודי ישראל ויהודי אמריקה מהווים כמעט 85 אחוזים מיהודי העולם – ומאחר שפוליטיקאים ישראלים והסוכנות היהודית הצהירו בעבר על כוונתם לנקוט יוזמות חדשות לחיזוק זהותם היהודית של יהודי ארצות הברית וקשריהם עם ישראל. הישראלים ידועים בבקאותם הדלה בהיסטוריה, בתרבות ובמבנה חברתי של יהדות אמריקה, ומספר התוכניות והקורסים העוסקים ביהדות אמריקה באוניברסיטאות בישראל נמצא בעשורים האחרונים בירידה מתמדת.

תרגמה מאנגלית איילת סקסטין

¹ גיליון אוקטובר 2010 של *Contemporary Jewry*, כתב העת של האגודה למחקר המדעי החברתי של היהדות (Association for the Social Scientific Study of Jewry, ASSJ), מוקדש לסימפוזיון בנושא "היפותוזת ההתרחקות". כמו כן, העיתונאי פיטר ביינרט כתב מאמר שזכה לאזכורים רבים ולדין נרחב, ובו הוא מייחס את ההתרחקות ל"כישלון של הממסד היהודי האמריקני" למנוע את מחיקת הציונות הליברלית. ראו Peter Beinart, "The Failure of the American Jewish Establishment," *New York Review of Books*, June 10, 2010. ביינרט מסיים בימים אלה את כתיבתו של ספר בנושא.

שורשיה של המגמה הזו נטועים במושג הציוני הקלאסי "שלילת הגולה". לפי יוסף גורני:

"שלילת הגלות" בציונות, על דרגותיה השונות, על גוני השקפות העולם אשר בתוכה, היא המאפיינת והמייחדת את המשמעות ההיסטורית החדשה – ואפילו המהפכנית – אשר הציונות התכוונה להעניק לעם היהודי. זו התבטאה בניסיון שהיה מוסכם על כל זרמי הרעיוניים: לשלול מן הגולה את מקומה המרכזי בקיום היהודי, גם כאשר לא ניתן לבטל אותה לחלוטין, ולהעביר את מרכז הכובד של הקיום הלאומי אל ארץ־ישראל.²

תפיסתה הנחרצת של ישראל הרשמית היא שהגולה וקהילות הגולה הן נחותות, קהילות שנחרץ גורלן להיעלם מן העולם בשל רדיפה או בשל התבללות, ישות שתפקידה היחיד הוא לתמוך תמיכה מלאה בישראל ובממשלתה, מפני שמה שטוב לישראל – טוב לעם היהודי. הישראלים הללו מופתעים כשמתברר להם כי ליהודי אמריקה יש תפיסות אחרות באשר לשאלה מה טוב ליהודי אמריקה ולעם היהודי. מאחר שהם תופסים קהילות אלה כנחותות וכחסרות כל עתיד, הם אינם רואים סיבה ללמוד עליהן ולהבין.

עופר שיף, ממכון בן־גוריון לחקר ישראל והציונות באוניברסיטת בן־גוריון בנגב, החליט לפעול לשינוי מגמה זו באמצעות הביוגרפיה המדוקדקת שכתב על הרב אבא הלל סילבר, התומך המרכזי בקרב יהודי אמריקה במתן מעמד של מדינה לישראל. המניע לכתיבת הביוגרפיה היה חשיפתו של שיף ליהדות הרפורמית באמריקה בעת שחקר אותה לצורך כתיבת ספרו הקודם, **יהודים משתלבים: אוניברסליזם רפורמי אמריקני מול ציונות, אנטישמיות ושואה**.³ בזמן המחקר התוודע לסילבר ונמשך לדמותו ולהגותו. ההשקפה הציונית של סילבר קסמה לשיף, והוא סבור כי שורשיה של השקפה זו נטועים בסניטזה מורכבת ורחבה יותר בין אוניברסליזם לפרטיקולריזם ומוצא דמיון רב בינה לבין האידיאלים וההשקפות של צעירים ישראלים ליברליים. שיף רומז כי תפיסתו של סילבר יכולה לרפא רבים מתחלואיה של הציונות הישראלית העכשווית. אקדמאים ישראלים רבים, השואפים לטפס במעלה הסולם האקדמי, מפרסמים את מחקריהם תחילה בחוץ לארץ ורק לאחר מכן בעברית, אולם שיף, בניגוד להם, פרסם את מחקרו קודם כול בישראל, מכיון שהוא רוצה שישראלים יקראו אותו, ויבנו את סילבר ואת האופי של יהדות אמריקה ושל הציונות שלה על פי סילבר, ויחללו שינוי בגישה הישראלית כלפיהן.

אבא הלל סילבר (1893-1963) היה אדם מורכב מאוד שקיפל בתוכו זהויות רבות. הוא מתאים במידה רבה לתיאור שהשתמש בו קימי קפלן בביקורתו על מחקר שנכתב על העיתון היידי החשוב ביותר בארצות הברית בימיו של סילבר – "על קו התפר בין רטוריקה ומציאות, זהות יהודית וזיקות אוניברסליות, ערכים ופוליטיקה".⁴

בעיני אנשים אחדים, סילבר הוא אכן חידה. הוא נולד בליטא אך גדל בארצות הברית; הוא היה בנם של יהודים מסורתיים אשר בחר להצטרף לרבנות הרפורמית, ושם היה מזרח־אירופי בסביבה גרמנית; הוא האמין בתיאולוגיה רפורמית קלאסית, אך תמך בגלוי ובמרץ בהקמתה של מדינה יהודית; הוא היה חסיד של אחד העם, שדגל בלגיטימיות של הקהילות היהודיות בתפוצות וראה אותן כניזנות מן המרכז הרוחני התרבותי בציון.⁵

² יוסף גורני, "שלילת הגלות" והשיבה אל ההיסטוריה, שמואל נח אייזנשטדט ומשה ליסק (עורכים), **הציונות והחזרה להיסטוריה: הערכה מחדש**, ירושלים: יד יצחק בן־צבי, תשנ"ט, עמ' 351.

³ עופר שיף, **יהודים משתלבים: אוניברסליזם רפורמי אמריקני מול ציונות, אנטישמיות ושואה**, תל אביב: עם עובד, תשס"ב.

⁴ קימי קפלן, "על קו התפר בין רטוריקה ומציאות, זהות יהודית וזיקות אוניברסליות, ערכים ופוליטיקה (על עיתון למען האנושות: הפארווערטס – מהגרים, סוציאליזם ופוליטיקה בניו־יורק, 1890-1917 מאת אהוד מנור)", ישראל 15 (תשס"ט), עמ' 219-225.

⁵ נאום שנשא סילבר בשנת 1950 במכון למדעי היהדות, Hebrew Union College, הוא הצהיר כי "משהושלמה תוכניתו הפוליטית של תיאודור הרצל בתחושת ניצחון, ומלאכת הקמת המדינה וקיוּבוּ בני עמנו מתקדמת במהירות, תנועת ההקמה מחדש של המדינה היהודית יכולה לעבור לעיסוק בתחום הרוחני והתרבותי אשר הולם

אך בה בעת חבר לדוד בן־גוריון בקריאה לאמץ את גישתו של הרצל; הוא היה התומך והמנהיג המרכזי של התנועה הציונית האמריקנית, אך פרש מפעילות ציונית ציבורית זמן קצר לאחר קום המדינה, ומלבד כפר נוער ליד אשקלון ורחוב ברמת גן הקרויים על שמו, שמו כמעט אינו מוכר בישראל. בארצות הברית נכתבו על סילבר כמה ניתוחים ביוגרפיים מלומדים⁶ הוקדש לו קובץ מאמרים⁷ ואתר האינטרנט העוסק בהיסטוריה של הקהילה היהודית בקליבלנד מייחד לסילבר עמוד⁸.

ספרו של שיף מתמקד בסילבר ובציונות שלו ומתאר את חייו החל בפעילותו כדובר המרכזי של הציונות באמריקה בשנות הארבעים של המאה העשרים, המשך בדחייתו על ידי בן־גוריון, אשר ראה בישראל חזות הכול ולא הסכים לקבל אלא נאמנות וציינות מוחלטות, וכלה בפיוס בין השניים שהתאפשר כאשר חדל בן־גוריון לראות בסילבר איום⁹. שיף טוען כי המפתח להבנת מורכבותו של סילבר טמון בשימוש ובהתאמה שעשה סילבר בפואמה של רוברט פרוסט (1874-1963), "תיקון חומה" ("Mending Wall"). על פי פרשנותו של שיף, סילבר טוען כי חומות הן מחד גיסא חיוביות והכרחיות, ומאידך גיסא הן עלולות להיות שליליות ומזיקות אם הן נעשות איתנות מדי.

להפתעתי, לא מצאתי כל אזכור של פרוסט או של הפואמה בכתבי סילבר אשר ראו אור, ומצאתי אך אזכור חולף לפואמה בנאום שמעולם לא פורסם¹⁰. בנאום שנשא סילבר בבוסטון בשנת 1955 בפני האיגוד הארצי של מנהלי בתי הלוויות הוא התייחס בקצרה לפרוסט ולפואמה שלו, אך חלק הארי של הנאום מעודד בניית גשרים ולא חומות, ולאחר האזכור הקצר של הפואמה של פרוסט והזכרת הצורך בחומות אשר מעניקות "תחושה מסוימת של ביתיות" וכן "הגנה, פרטיות ובעלות", עובר סילבר להצגת תפקידו וחשיבותו של ארגון האומות המאוחדות. אף על פי כן, שיף מפרש אמירה זו כתפיסה הבסיסית של סילבר, אשר מתנגד הן לקידושן של חומות והן לקריאה להריסתן המוחלטת, ואף רואה במתח שבין שני הקצוות מתח חיובי מיסודו. הקריאה בספרו של שיף הזכירה לי את התוכחה הנצחית של אבי: "יותר מדי מכל דבר זה לא טוב".

את תקופתנו, ומזהה עם שמו של ציוני דגול אחר, אחד העם". ראו: Abba Hillel Silver, *Therefore Choose Life: Selected Sermons, Addresses, and Writing of Abba Hillel Silver*, 1, ed. Herbert Weiner, Cleveland and New York: World Publishing Co., 1967, p. 408. נועם פיאנקו אף מונה את סילבר ב"רשימת ההוגים שהיו חלק מהחוג הרחב של האינטלקטואלים הציונים במחצית הראשונה של המאה העשרים ושהשקיעו את כל מרצם בהמשגת הלאומיות מחוץ למושג המדינה היהודית". ראו Noam Pianko, *Zionism and the Roads Not Taken: Rawidowicz, Kaplan, Kohn*, Bloomington: Indiana University Press, 2010, p. 212.

Marc Lee Raphael, *Abba Hillel Silver: A Profile in American Judaism*, New York: Holmes & Meier, 1989; Mark A. Raider, Jonathan D. Sarna and Ronald W. Zweig (eds.), *Abba Hillel Silver and American Zionism*, London and Portland, OR: Frank Cass, 1997

Daniel Jeremy Silver and Board (eds.), *In the Time of Harvest: Essays in Honor of Abba Hillel Silver on the Occasion of his 70th Birthday*, New York: Macmillan, 1963

<http://www.clevelandjewishhistory.net/silver/home.html>

זוהר שגב, בניגוד לשיף, גורס שהחיכוך בין בן־גוריון לסילבר נוצר בשל סוגיות פוליטיות אחרות. לדוגמה, באמצע שנות הארבעים, בן־גוריון "תמך בהתערבות אמריקנית בארץ ישראל ובהצבת חיילים אמריקנים באזור", ואילו סילבר תמך בהפקדת האחריות על האזור דווקא בידי האו"ם ולא בידיה של ארצות הברית או מעצמת־על אחרת. נוסף על כך, השניים לא ראו עין בעין את נושא היחסים עם בריטניה; בן־גוריון צידד בשמירה על יחסים טובים עם בריטניה, ואילו סילבר התנגד לכך. ראו Zohar Segev, "The Jewish State in Abba Hillel Silver's Overall World View," *American Jewish Archives*, 56, 1-2 (2004), pp. 114-115.

Abba Hillel Silver, "Bridges and Walls," October 13, 1955, Abba Hillel Silver Papers, Microfilm Edition, Ben-Gurion Research Institute, Ben-Gurion University of the Negev, Sde Boqer Campus (AHSP), V 912

שיף מסיים בתקווה כי תפיסת "תיקון החומות" של סילבר תהיה קו מנחה עבור ישראל, ובמילותיו: ראוי לחזור ולומר, בבחינת גילוי נאות, כי ניתוח תפיסת "תיקון החומות" של סילבר משמש עבורי לא רק כאמצעי ללמוד על הקהילה היהודית האמריקאית ועל התנועות היהודיות האמריקאיות של הרפורמה והציונות שסילבר היה חלק מהן, אלא הוא משמש בידי גם כצוהר לחברה הישראלית ולהוויה היהודית של ראשית המאה ה-21, שבתוכה אני חי וכותב (עמ' 436-437).

שיף רוצה שישאל ויהדות התפוצות ילמדו להעריך את האיכויות והערך הייחודיים זו של זו ויכירו בתלות ההדדית האמתית שיש ביניהן, ושיתקיים ביניהן שיתוף פעולה הדדי כדי להעצים את היעדים והערכים של העם היהודי; ואולם למרות ההערכה הרבה לשאיפתו זו, לא כל המאבקים שעמם התמודד סילבר הם כה קלים לפתרון. המאבק הבסיסי בין האוניברסליזם לפרטיקולריזם מתקיים ביהדות מרגע התהוותה, אך דרך ההתמודדות עמו תלויה במידה רבה בכוחות חברתיים ותרבותיים רחבים. כך לדוגמה, התמה המרכזית בספרו הראשון של חוקר מדעי החברה האמריקני-ישראלי המנוח, צ'רלס (ישעיהו) ליבמן, הייתה כי "היהודי האמריקני שסוע בין שתי מערכות של ערכים – ערכים של אינטגרציה וקבלה לתוך החברה האמריקנית וערכים של הישרדות הקהילה היהודית. נראה כי ערכים אלה [...] סותרים זה את זה. אך מרבית היהודים האמריקנים אינם רואים זאת כך".¹¹ ליבמן עצמו היה כה משוכנע בסתירה שבין מערכות הערכים הללו וב"ניצחון" הבלתי נמנע של האינטגרציה על פני הישרדות הקהילה, עד שהגיע למסקנה כי לו ולבני משפחתו אין כל עתיד יהודי בארצות הברית, והם עלו יחדיו ארצה.¹² ואכן, כיום נראה כי יהדות אמריקה נחלקת לפלג הנוטה יותר ויותר לתפיסה אוניברסליסטית ולפלג הנוטה יותר ויותר לתפיסה פרטיקולריסטית – וכמובן, רבים משני עברי המתרגם רואים את עצמם כמייצגים את שביל הזהב. נראה כי התנהגותם של יהודי אמריקה, בניגוד לשאיפותיו של סילבר, מציגה דווקא את יסודותיה השבריים, ואולי אפילו הרעועים, של תפיסת "תיקון החומות" כלפי היהדות בחברה פתוחה כמו זו המתקיימת בארצות הברית, ונוסף על כך היא מקטינה את הסבירות שהשינויים אשר שיף – וגם אני – שואפים אליהם אכן יתחוללו בישראל. מחקרו המלומד והחשוב מרמז על תפיסתו כי האקדמיה היא הזירה המציעה את ההזדמנות המשמעותית ביותר לחולל שינוי. נוכל רק לקוות כי כשם שלימודי ישראל גדלים והולכים בקולג'ים ובאוניברסיטאות באמריקה, כך יתפתחו גם לימודי יהדות אמריקה בישראל.

Charles S. Liebman, *The Ambivalent American Jew*, Philadelphia, PA: Jewish Publication Society, ¹¹ 1973, p. vii

Chaim I. Waxman, *America's Jews in Transition*, Philadelphia, PA: Temple University Press, 1982, p. 98 ¹²